

REGARDING THE EXPERIMENTING SUBJECT / DIRECT OBJECT [+ANIMATE, -PERSONAL] OF PSYCHOLOGICAL VERBS WHICH EXPRESS “WONDER” IN ROMANIAN, FRENCH AND SPANISH

Daniela-Luminița Teleoacă (Dobre)

PhD, Scientific Researcher III, “Iorgu Iordan” Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: The possibility of associating the verbs of wonder, which will be considered in our study (rom. a [se] minuna, fr. [s’] émerveiller și sp. maravillarse) to non personal animate subjects are rather scarce at the level of referential level, sometimes opting for mitigating the content, by the use of discursive markers or by selecting descriptive „static” patterns. Actually, the observations are valid when they refer exclusively to the reflexive pattern in the statement (and also passive / periphrastic reflexive), none of the considered psychological verbs occurring in the corresponding active-transitive pattern. Selecting a non personal animate subject, exclusively within the limits of a reflexive pattern (and/or passive) reflects the enuntiator’s option (the current one) for the active experimenter (a syntactic one, a subject), being able to be explained also by the more solid position of the reflexive pattern of these verbs, by reference to the corresponding active-transitive pattern.

In accordance with the undertaken investigation results, we can state that the association of verbs of wonder to non personal animate subjects is possible thanks to a particular polysemy of these verbs, whose semantics is definable in some contexts, as fundamentally (but not exclusively) “affective” (in finding the contextual meaning, the stimulus has an important role). Other times, the deep empathy “human- animal” is responsible, even if partly, for mitigating the differences between the two species, and, implicitly, for the performance of certain statements in which non personal animate entities become subjects of psychological verbs of wonder. In fictional contexts, potential inadvertences are discursively solved out.

Keywords: experimenter, non personal animate, subject, direct object, stimulus, referential, fictional.

1. Precizări preliminare

Așa cum reiese din studiile de specialitate (de neuropsihologie și de neurobiologie¹), problema existenței sau nonexistenței emoțiilor la animale este complicată și controversată². În acest context, argumentul invocat de cei care manifestă o atitudine optimistă cât privește

¹V., de ex., Budiansky 1999.

² De fapt, nici nu avea cum să fie altfel, de vreme ce psihicul încă este „ceva” extrem de misterios, chiar când se vorbește de specia umană. *Etologia (studiul comportamentului)* este o știință matură, în plină dezvoltare, iar cercetările etologice au adus la lumină nenumărate aspecte fascinante ale comportamentului animal. În schimb, *psihologia animală* este o știință aflată, cel puțin deocamdată, abia în faza copilăriei (Id., *ibid.*).

capacitatea de experimentare în lumea animală a unor stări precum mirarea, mâhnirea, dragostea etc. vizează similitudinile structurale și fiziologice dintre creierul uman și creierul animal, suficient de multe pentru a implica similitudini de ordin psihologic. La antipod, scepticii susțin că, în cazul animalelor, nu se poate vorbi de emoții, ci doar de reacții hormonale la stimuli externi. După toate probabilitățile, similitudinile cerebrale (anatomico-fiziologice) om – animal există la modul obiectiv, însă acestea nu trebuie absolutizate. În același timp, este puțin plauzibil ca viața psihică din sfera animată nonpersonală să se reducă la reacții strict hormonale, în speță la instincte și reflexe condiționate, manifestate la stimulii externi. La astfel de concluzii poate conduce – măcar într-o anumită măsură – și un studiu lingvistic, bunăoară o cercetare realizată de pe pozițiile gramaticii cognitiv-funcționale. Este, de altfel, un demers întreprins de noi (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*) cu privire la verbele ‘a (se) consterna’ și ‘a (se) mira’, care se asociază cu experientatori (sintactic, subiecte sau/și obiecte directe) definibili prin excelență [+animat, +personal]³. Aceasta nu reprezintă totuși unica posibilitate de asociere, entitatea experimentatoare putând avea – ce-i drept mai ales (dar nu exclusiv) în contexte ficționale / nonreferențiale – și trăsătura [+animat, –personal]. În ceea ce privește verbul / conceptul care face obiectul de investigație al cercetării de față (cf. ‘a [se] minuna’), trebuie spus că acesta a intrat în sfera preocupărilor specialiștilor din domeniul psihologiei, dar a constituit inclusiv temă de meditație pentru filosofi; de pildă, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, Arthur Schopenhauer afirma într-un aforism: “A excepción del hombre, ningún ser se maravilla de su propia existencia” [Cu excepția omului, nicio altă ființă nu se poate minuna (= nu este capabilă să se minuneze) de propria existență, t.n.]⁴. Rămâne să verificăm în continuare în ce măsură această afirmație (trașantă) corespunde sau nu realității. În acest sens vom urmări o serie de contexte atestate *online*, în pagini (actuale) de limba română, franceză și spaniolă, contexte în care prezintă ocurențe rom. *a (se) minuna*, fr. (*s'*)*émerveiller* și sp. *maravillar(se)*.

2. Experimentatorul subiect [+animat, –personal]

Așa cum se poate înțelege, în cele ce urmează vom avea în vedere enunțuri *reflexive* în limitele cărora experimentatorul reprezintă sintactic un *subiect*, definindu-se din această perspectivă drept *experimentator activ* (în conformitate cu valorizările care apar, de pildă, la Van Valin și La Polla 1997).

Verbul din română, *a se minuna*, se construiește uneori și cu subiecte marcate [+animat, –personal]. În unele dintre contextele consemnate, starea de minunare experimentată de o entitate animată nonpersonală este caracterizată prin asociere cu starea corespunzătoare, resimțită de om la vârsta genuină, aceea a copilăriei: „*Câinele* se bucură în continuare *ca un copil, se minunează*

³ Utilizăm aici terminologia consacrată în studiile de specialitate (dedicate câmpului verbelor psihologice), unde cauza responsabilă pentru declanșarea unei anumite stări psihologice este desemnată în termenii *stimulusului*, definibil prin raportare la o entitate *experimentatoare* (Ruwet 1972; Belletti și Rizzi 1988; Grimshaw 1990), căreia, în cazul verbelor nonpsihologice / fizice, îi corespunde *pacientul*. Ambele concepte (*experimentator*, *stimulus*) sunt, de fapt, validabile cu referire la subclasa verbelor psihologice *cauzative* sau *telice*, caracterizate prin opoziție cu verbele psihologice *de stare*, nondinamice, pornind de la realizarea sintactică distinctă a experimentatorului, un subiect în cazul verbelor de stare, respectiv un complement direct în cazul celei de a doua categorii (Pustejovsky 1991; Tenny 1994). ‘A minuna’ este prin excelență verb cauzativ, acesta putând însă actualiza contextual atât valoare *incoativă* (în tipar reflexiv), cât și *stativă / de stare* (în tipar pasiv).

⁴ V. Arthur Schopenhauer, *Parábolas, aforismos y comparaciones*, ed și trad. Andrés Sánchez Pascual, Barcelona, Edhasa, 1995.

ca un copil, te iubește cum te-ar iubi un copil” (voxpública.realitatea.net/.../despre-caii-si-oameni-25...) ș.a. Un context de genul celui reprodus impune disocierea enunțului a) *Câinele se minunează ca un copil!* (= așa cum doar un copil „știe” să o facă) de b) *Câinele se minunează* (pur și simplu). Dacă enunțul b) este susceptibil de a stârni neîncrederea receptorului (prin asocierea unui subiect animat nonpersonal cu un verb specific prin excelență sferei umane), primul enunț are multe șanse de a fi validat din punctul de vedere al verosimilității sale, structura comparativă *ca un copil* circumscriind ‘(starea de) minunare(a)’ unui nivel primar, elementar, de experimentare psihologică, care nu este însă reductibil la instinctualitatea pură⁵. Sunt aspecte ce par a susține o *polisemie aparte* și în cazul acestui verb psihologic, care, în funcție de context, poate actualiza un sens eminent complex (v. modelarea componentei afective [emoție, sentiment, pasiune] prin prismă estetică, religioasă, cultural-civilizațională, axiologică etc.)⁶, respectiv o accepție psihologică elementară⁷, care nu echivalează însă unei trăiri exclusiv instinctuale⁸. De fapt, în ansamblul contextului respectiv, un rol esențial în dezambiguizare revine *stimulusului*, mai exact naturii semantice a acestuia. Astfel, în enunțuri în care subiectul (experimentator al) verbului de mirare reprezintă morfologic un substantiv animat nonpersonal, stimulusul este unul pregnant fizic / concret (cf. apa, jocurile, bradul de Crăciun, sunetele deosebite, imaginile colorate etc. vs stimulșii care implică dimensiunea estetică, religioasă, culturală⁹). În contexte de acest gen, foarte probabil nu se actualizează un sem cum este cel al ‘admirației’ (menționat ca atare în glosările lexicografice ale vb. *a se minuna* și adesea prezent, chiar obligatoriu în decodarea sensului psihologic complex al aceluiași lexem verbal), în schimb ‘uimirea’ coroborându-se constant cu o stare superlativă de ‘bucurie’. Din perspectiva observațiilor formulate, enunțurile referențiale (de genul celui citat *supra*) în limitele cărora subiectul experimentator al vb. *a se minuna* este marcat [+animat, –personal] se cuvin a fi receptate drept corecte gramatical și coerente sub aspectul logicii, iar nu improprii.

O valorizare aparte, dar de asemenea în conformitate cu principiile corectitudinii gramaticale și ale coerenței semantice, implică o serie de enunțuri circumscrie spațiului discursiv belestristic, ficțional și nu numai. Astfel, sunt situații în care profunda empatie ‘om – animal’ este responsabilă, fie și parțial, de diminuarea diferențelor dintre cele două entități¹⁰, ceea ce face perfect plauzibile, firești, în primul rând de pe pozițiile enunțiatorul respectiv, o

⁵ De fapt, însăși raportarea la trăirea specifică vârstei *umane* a copilăriei este principalul argument în acest sens.

⁶ V., de ex., *Turiștii s-au minunat zeci de minute în fața tabloului lui Salvador Dalí; Noi, oamenii, ne minunăm de* cf. și *faptele lui Iisus / apostolilor* ș.a. Ocurența unor substantive animate nonpersonale în aceleași contexte riscă să genereze enunțuri puțin verosimile, chiar hilare, care își pot găsi locul cel mult într-un cadru discursiv ficțional (cf. de ex., *?Câinii s-au minunat zeci de minute în fața tabloului lui Salvador Dalí; ?Pisicile se minunează de faptele lui Iisus / apostolilor* ș.a.).

⁷ Copilul este acela care păstrează „nealterat” sensul minunării / minunii; el „prinde din zbor”, intuitiv, minunea și o trăiește ca atare, în afara unei influențe culturale „deformatoare”. Desigur, acest mod de a experimenta se cuvine a fi înțeles inclusiv în relație cu o anume capacitate cognitivă (limitată) specifică vârstei, aspect, de altfel, cât se poate de firesc.

⁸ Însă, așa cum se poate înțelege, contextele din prima categorie sunt în mod evident superior reprezentate.

⁹ Aceasta nu înseamnă desigur că experimentatorii umani nu pot resimți starea de minunare inclusiv sub imperiul unor stimuli fizici (cf., de ex., *Ne-am minunat cu toții în jurul bradului frumos împodobit* ș.a.). Însă, chiar și în astfel de enunțuri, „emoția pură” se desăvârșește (și se particularizează) prin situarea imaginii respective într-un context bine determinat, ceea ce implică depășirea stadiului de imagine vizuală prin interpretarea axiologică (= atribuirea de semnificație) a acesteia (în exemplul menționat, bradul împodobit și relevanța sa în context cultural-religios, într-o anume epocă, într-un spațiu specific ș.a.m.d.).

¹⁰ ... inclusiv de... asemănarea... fizică a acestora (v. contextul citat).

multitudine de contexte în care, de pildă, *câinele se minunează*: „Momente delicioase și întâmplări violente îi dau mereu emoții lui *Flush: se minunează* când își vede prima oară stăpâna, căci parcă s-ar privi-n oglindă (conform legii tainice a naturii, câinii seamănă cu stăpânii!)” (www.zf.ro/.../un-caine-doi-poeti-si-o-iubire-fara-sea...) ¹¹ ș.a.

În contexte propriu-zis ficționale (bancuri, anecdote, fabule, povești etc.), a căror țintă ilocutorie este de regulă extragerea unei concluzii moralizatoare, experimentatorul animat nonpersonal dobândește, prin *personificare*, atribute emoționale specifice subiectului uman, în astfel de cazuri „improprietatea” (v., în acest sens, natura stimulusului responsabil de starea de minunare) soluționându-se discursiv:

„Un elefant și un șoricel se întâlnesc de 1 Mai, la plajă, în Mamaia. *Elefantul se minunează*: –Mă, da' mic mai ești!...” (bancuri.haios.ro/listeaza_poza.php?...se...); „Seara... Discuție, într-o *haită de câini*... – Eu - zice unul dintre câini - sunt foarte milos. N-aș putea să omor nici măcar un purice! Chiar așa?!? - *se minunează ceilalți*. –Ei, bineînțeles, cu excepția cazurilor de legitimă apărare!” (www.sugubat.ro > Bancuri > Bancuri cu Animale); „*Ursul se minunează* de o astfel de bizarerie și-l întreabă: ...” (www.dailycotcodac.ro/.../recomandari-de-seara-hai-li...) ș.a.

Alteori, doar în aparență avem a face cu același tip de situație de comunicare, în realitate disocierile impunându-se prin prisma stimulusului specific. De pildă, în contextul: „*Iepurașul și ursul polar se minunează de neaua* care cade din cer fix peste ei, iar mesajul *My Ist Christmas* va păstra în amintire primul Craciun al bebelușului” (www.lecoseanimate.ro/.../pinkylblue-circle-ornament-...) ¹², stimulusul este unul pregnant fizic, concret (cf. [*de*] *neaua*) ¹³, în consecință starea de minunare (definibilă drept stare psihologică elementară) fiind una cât se poate de proprie pentru subiecte animate nonpersonale ¹⁴.

Nu am consemnat contexte cu verbul modalizator *a părea*, a cărui valorificare ar fi relevant incertitudinile unui subiect enunțiator cât privește posibilitatea de experimentare a anumitor stări în lumea animală. În schimb, contexte de acest gen au fost atestate de noi (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*) pentru alte verbe psihologice aparținând aceleiași paradigme (cf., de ex., vb. *a se mira* în contextul: „Faceti cunostinta cu Sam, o pisica *care pare ca se mira sau se incrunta*...”, www.kanald.ro/pisica-CU-SPRANCENE-devenit-senzatia-internetului-G...). Aspectul nu surprinde propriu-zis, dat fiind că semul predominant în cazul vb. *a (se) mira* este cel al ‘nedumeririi’, o trăire profund umană, mai dificil atribuibilă unor entități animate nonpersonale, în consecință enunțiatorul simțind, cel puțin uneori, nevoia de a atenua trăirea respectivă prin utilizarea vb. *a părea*. Semele predominante în cazul verbului *a (se) minuna* sunt cele care evocă ‘încântarea, fascinația’, dar și ‘bucuria’, stări relativ mai ușor transferabile asupra lumii animale ¹⁵.

¹¹ Citatul reprodus este extras dintr-un comentariu amplu la opera Virginiei Woolf, *Flush, câinele poetei*.

¹² În contextul citat, discursul verbal explicitează o imagine (artistică) vizuală, mai exact o decorațiune personalizată, protagoniștii, subiecți experimentatori ai stării de minunare, fiind selectați de asemenea din lumea animală.

¹³ Un stimulus desăvârșit (perfect plauzibil) de altfel și pentru un experimentator uman aflat la vârsta copilăriei biologice sau doar a celei sufletești.

¹⁴ V., prin opoziție, *supra*, *ursul care se minunează de o... bizarerie* sau *haita de câini care se minunează de... milostenia unuia dintre ei*.

¹⁵ Totuși, în cazul verbului corespunzător din franceză am consemnat, ce-i drept doar sporadic, și unele enunțuri cu verb modalizator (cf. *infra*, 3., fr. *Ce chien semble émerveillé*).

Spre deosebire de vb. *s'étonner*, care apare cu un subiect [+animat] [-personal] exclusiv în contexte beletristice ficționale (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*), fr. *s'émerveiller* „ressentir un sentiment d'admiration mêlée de surprise” (TLFi) este ocurent, în aceleași condiții sintactico-semantic, atât în interiorul unor discursuri referențiale, cât și în enunțuri aparținând cadrului discursiv ficțional. Multe dintre contextele referențiale vin în sprijinul ideii formulate mai sus și în conformitate cu care starea de minunare se definește în univers animat nonuman ca experimentare elementară, genuină (minunarea chiar și în fața unui... „nimic”, care echivalează, de fapt, cu *minunarea... de... tot și de toate*), emoția fiind resimțită necenzurat și fără mască, similar modului de împărtășire a acesteia la vârsta copilăriei umane și prin opoziție cu experimentarea „matură”, conotată estetic / cultural / moral...; este o stare în care predominante sunt bucuria și curiozitatea maxime:

« Contrairement à nous les humains, *ils [les chiens, n.n.] ne cherchent pas à cacher leurs émotions, ils froncent les sourcils, s'émerveillent d'un rien et expriment leur bonheur à l'infini* » (www.foozine.com/15-expressions-faciales-de-chiens-totalement-hilarante...) ; « Nous sommes à la recherche de bonnes familles pour la vie pour *Batman et Robin* [numele a doi motani recuperați de pe stradă, n.n.] *qui s'émerveillent devant tout* et qui ont encore tout à découvrir ! » (www.kijiji.ca > Québec > Grand Montréal > animaux); « Ils sont vraiment sympa tous les quatre [*chats... adoptés, n.n.*]. *Ils s'intéressent à tout, s'émerveillent de tout* » (www.felinpourlautre.com/chats/jiul.html...) ș.a.

Uneori, experimentarea stării de minunare în regn animal devine reper pentru definirea stării corespunzătoare în registru uman; astfel, un „sejur” de câteva minute la înălțime, în coroana unui copac, constituie pentru om prilej de meditație și minunare: « Comme *des oiseaux qui s'émerveillent* de voir 'd'en haut' ce qu'ils voyaient 'd'en-bas'... » (<https://fr.tripadvisor.be> > ... > Loges à Pons > Sur un Arbre Perche)¹⁶.

Alte contexte referențiale sunt ilustrative pentru negarea capacității de minunare la animale, însă nu la modul absolut, ci cu referire strictă la anumiți stimuli (v., de ex., *infra*, focul de artificii):

« *Nos animaux ne s'émerveillent pas* comme nous devant un feu d'artifice, la plupart ne ressentent que peur et incompréhension » (www.policelocale.be > Accueil > Actualités) ; « *Nos chiens ne s'émerveillent pas* comme nous devant un feu d'artifice... » (<https://www.chien-visiteur.fr/education-chien-visiteur-les-feux-dartifices-...>) ș.a.

De fapt, chiar și în astfel de contexte, așa cum se poate observa mai ales din primul exemplu citat, „neminunarea” nu este echivalentă cu... „indiferența”, ci corespunde experimentării unei stări de surprindere, asociată cu teama, stare survenită în condițiile în care animalul respectiv, spre deosebire de om(ul matur), receptează semnificația exclusiv de... suprafață a stimulusului, acesta nedispunând de capacitatea de a disocia între două cauze cu manifestări similare la suprafață, dar cu semnificații (total) distincte, chiar opozitive în aria de adâncime. În această ordine de idei, și de această dată vom putea stabili similitudini cu comportamentul / atitudinea copilului (mic) care, în fața unor astfel de stimuli, tinde de

¹⁶În realitate însă, zborul pentru păsări (le zburătoare) reprezentând o normalitate (zborul vine din instinct, existența la înălțime este, deci, ceva cât se poate de firesc), rezultă că starea de minunare este atribuită de om păsărilor (subtextul este: așa trebuie să se simtă [și] păsările) prin prisma propriilor trăiri (de ființă... terestră) și grație empatizării cu regnul animal.

asemenea să se sperie și chiar să plângă, iar nu să se minuneze... în sensul autentic (propriu) al termenului¹⁷.

Contextele ficționale în care *s'émerveiller* se asociază cu experientatori din sfera [+animat, –personal] sunt foarte bine reprezentate, adesea fiind vorba despre enunțuri ocurente în discursuri poetice, în povești sau în filme de animație:

« *L'ours s'émerveille* : le monde est si grand ! » (<https://www.recreatisse.com> > Articles > Français > Littérature, *L'ours et la lune*); « *Maya* [numele unei albinuțe, n.n.] *s'émerveille* de tout et se méfie peu » (www.lci.fr > /culture/ > /cinema/); « Des pulsations d'ailes, / La fleur adore les suctions, / *L'abeille s'émerveille* » (short-edition.com > Poèmes); « Et les oiseaux s'envolent / *Les girafess'émerveillent* / L'éléphant enfin se réveille » (www.cfa-kelmis.be/projekte/10-11/francais/poemes.htm, *Le lion et le singe*); « L'excitation et les rires reprennent vite le dessus car, tournant la tête de tous côtés, *les animaux s'émerveillent* du nouveau monde qui défile sous leurs yeux¹⁸ » (www.phonemus.fr/lectureCP/textes/2008/texte47_3.pdf); « *Le père canard s'émerveilla* devant ses canetons » (progs.ecole7.ch/pdf/tatrous2.pdf) ș.a.

Exemplele corespunzătoare în care este ocurent sp. *Maravillarse* „ver con admiración¹⁹” (DRAE) sunt inferior reprezentate, prin comparație atât cu contextele înregistrate pentru fr. *s'émerveiller*, cât și cu enunțurile în care apare rom. *a se minuna*²⁰. De fapt, singurele contexte referențiale consemnate de noi cu un experientator animat nonpersonal sunt cele în care vb. *maravillarse* este ocurent fie în tipar pasiv, fie în tipar perifrastic reflexiv (cf. *infra, estar / quedarse maravillado*):

“... y para su *perro Aster, que se quedó maravillado* con esta vista en Bariloche” ([https://www.instagram.com/p/BKWxae9jd1Z/?taken... -](https://www.instagram.com/p/BKWxae9jd1Z/?taken...)); “Cuando su dueña comienza a tocar su instrumento, la expresión de su rostro [el rostro de un... *burro*, n.n.] muestra que *está un poco sorprendido y maravillado*” (rolloid.net/este-burro-empieza-cantar-cuando-duena-..)²¹ ș.a.

Tiparul reflexiv propriu-zis este selectat doar în unele contexte ficționale, în interiorul cărora *maravillarse* figurează uneori și în tipar pasiv:

“Cuando Cipión y Berganza comienzan su coloquio, *los propios perros se maravillan* ante su don de habla” (ejournals.library.vanderbilt.edu > Home > Vol 2 (2005))²²; “*Muchos pajarillos también están maravillados* y se integran al concierto...” (<https://books.google.ro/books?isbn=1435757491>)²³ ș.a.

¹⁷ Foarte probabil, odată cu înaintarea în vârstă, copilul va începe treptat să experimenteze fascinația (în fața focului de artificii), punând... pericolul undeva în subsidiar și chiar ignorându-l complet la un moment dat.

¹⁸ Un enunț extras dintr-o fișă didactică de predare a noțiunilor elementare de zoologie.

¹⁹ Substantiv care în spaniolă lexicalizează sensul „admirație”, dar și „surpriză”; cf. și vb. *admirar* (pentru alte informații, v. DRAE).

²⁰ Cf. și *infra*, 3., alte exemple și discuția noastră.

²¹ Context în care starea de (surprindere și) minunare resimțită de un experientator animat nonpersonal este trădată de o expresie facială specifică. În pofida acestui „detaliu”, enunțatorul performează totuși mesajul respectiv deosebit de precaut, în acest sens apelând la modificatorul gradual (de atenuare) *un poco*. Aspectul pare a susține indirect faptul că astfel de stări sunt (aproape) aprioric și în mod fundamental asociate cu un experientator [+animat, +personal].

²² Enunțul reproduș este un extras dintr-un comentariu la opera lui Cervantes, *El coloquio de los perros*, roman („novela ejemplare”) care prezintă povestea miraculoasă a unor câini care și vorbesc, nu doar se minunează.

²³ Pentru alte exemple (enunțuri ficționale) în care apare tiparul perifrastic, v. *infra*, 3.

3. Experimentatorul obiect direct [+animat, –personal]

Enunțurile activ-tranzitive în limitele cărora experimentatorul [+animat, –personal] se află pe poziția sintactică a unui obiect direct, definindu-se în consecință drept experimentator pasiv, lipsesc din română, pentru care nu am consemnat nici măcar sintagme nominale, în componența cărora să intre un substantiv desemnând numele unui animal, respectiv participiul (cu valoare adjectivală) de la vb. *a minuna* (sintagme consemnate în schimb în cazul verbelor *a consterna* și *a mira*, cf. *câinele consternat / mirat*, cf. Teleoacă, *Verbele de mirare*)²⁴. Unicele contexte cu obiect direct [+animat, –personal] consemnate de noi reprezintă enunțuri în care sunt ocurente cvasisinonime ale vb. *aminuna*, în speță vb. *a fascina*²⁵, care apare atât în tipar activ, cât și perifrastic / pasiv²⁶:

„Așa că e greu de anticipat ce jocuri adoră *pisica*. [...] Probabil acesta e cel mai vechi joc ce fascinează *mustăcioasele*” (www.animalutul.ro > Pisica > Ingrijirea pisicii); „*Pisicile sunt* de-a dreptul *fascinate*... (de bradul de Crăciun, n.n.)” (gadgetreport.ro/.../pisicile-fascinate-de-bradul-de-craciun-topul-celor-ma...); „Totul este însoțit de niste sunete care fascinează *pisica*” (www.hanuancutei.com > ... > Animale de companie); „In ciuda faptului că nu le place să intre cu tot corpul în apă, *pisicile sunt fascinate* de apă și le place să exploreze acest lucru” (www.zoo.ro/lumea-animalelor/pisicile-urasc-cu-adevarat-apa) ș.a.

Așa cum se poate constata din contextele reproduse, stimulii responsabili pentru experimentarea stării de ‘fascinație’ în lumea animală sunt stimuli elementari, ilustrativi pentru „cauze” pregnant fizice / concrete (cf. apa, jocurile, bradul de Crăciun, sunetele), care însă, contextual, se pot asocia inclusiv cu experientatori marcați [+personal]²⁷. Reciproca nu este însă valabilă, numeroși stimuli complecși, cu profundă relevanță în câmp spiritual / cultural / religios (cf., de pildă, o anumită idee, un tablou impresionist, o tragedie ș.a.) vizând – în spațiul referențial, nonfictional – în exclusivitate subiecți umani.

Nici verbul din franceză nu prezintă ocurențe în contexte activ-tranzitive cu experientatori animați nonpersonali, singurele enunțuri consemnate de noi, cu excepția celor reflexive discutate *supra*, 2., fiind cele pasive²⁸. De fapt, contextele referențiale în care este ocurent un astfel de experientator activ (sintactic, un subiect) apar izolat, de regulă în situații discursive de acest gen enunțiatorul valorificând unii *modalizatori* meniți să precizeze statutul

²⁴ Aspectul menționat se explică având în vedere faptul că participiul *minunat* nu mai conservă în limba (literară) actuală sensul „foarte mirat, foarte surprins”, atestat în etapa mai veche de evoluție a românei, acesta lexicalizând astăzi accepția „extraordinar, excepțional, nemaipomenit” (v. DEX).

²⁵ Verb utilizat exclusiv în tipar tranzitiv, nu și reflexiv.

²⁶ Prezența unor verbe sinonimice în limitele unui astfel de tipar ar putea constitui un argument în favoarea faptului că *a minuna* include matricial seme specifice, absente în cazul altor lexeme, cvasiechivalente semantic cu acesta. Nu este exclus ca acest statut aparte al vb. *a minuna* (așa cum acesta este receptat în speță de vorbitorul actual de română) să aibă legătură cu derivarea sa de la... *minune*, în consecință verbul în discuție lexicalizând un conținut mai spiritualizat, mai subtil, mai puțin... laic și, implicit, mai puțin accesibil, comparativ cu lexeme sinonimice precum *a fascina*, *a încânta* ș.a.

²⁷ V. și *supra*, 2., observațiile noastre.

²⁸ Spre deosebire de rom. *minunat*, fr. *émervéillé* se utilizează și azi (în registrul literar standard) cu sensul „foarte surprins, încântat, fascinat”, aspect ce face posibile contexte de genul celor citate *infra*. Cu accepția actuală a rom. *minunat*, se utilizează fr. *merveilleux* (cf. rom. *un câine minunat* ↔ fr. *un chien merveilleux*). V. și *infra*, sp. *maravillado*.

mai degrabă *ipotetic* al stării de minunare resimțite de un animal sau altul (cf. *infra*, vb. *sembler* sau locuț. conj. *comme si*):

«*Ce chien semble émerveillé de la venue du Saint-Père*²⁹» (mashable.france24.com/.../20161006-photobombing-chien-pape-francoi...) ↔ *La venue de Saint-Père semble émerveiller ce chien*; «Gégé [numele unui câine, n.n.], installé juste derrière eux *est émerveillé* :**le chien** réagit exactement **comme** s’il comprenait le film» (www.wubitt.com/blagues_09.php) ↔ *Le film semble émerveiller le chien* ș.a.

Enunțurile circumscrise unor contexte *ficționale* se performează fără valorificarea unor modalizatori ipotetici (cf., de ex., «*Le petit chat était émerveillé par tout le savoir de son Papounet*», mesbellesthistoires.com/chat_alors.html ↔ *Le savoir de Papounet émerveillait le petit chat* ș.a.).

La fel ca și în română, în tipar activ apar unele verbe (cvasi)sinonimice (cf., de pildă, «Les conversations sont à peine troublées par les bruits de la cuisine, les jeux et les cris des enfants et les ronronnements du chat, qui *fascinent le chien*», www.offi.fr > cinémas ș.a.)³⁰.

Opțiunea în favoarea unui experimentator activ (sintactic, un subiect) explică, cel puțin într-o anumită măsură, și absența tiparului activ-tranzitiv din spaniolă, unde este valorificată, alături de structura reflexivă (în contexte exclusiv ficționale), și construcția corespunzătoare perifrastică (adesea, un tipar perifrastic reflexiv). În această ordine de idei, participiul verbului *maravillar* se asociază (în enunțuri ilustrative îndeosebi pentru spațiul discursiv *ficțional*) cu verbe / locuțiuni verbale precum *contemplan*, *darse cuenta*, *quedarse* ș.a.:

“... *el perro contempló maravillado* durante horas...” (www.elmundotoday.com > Cultura) ↔ *Algo maravilló el / al perro*; “*El perro* reconoció enseguida la voz de Pinocho y *se dio cuenta maravillado*...” (https://books.google.ro/books?isbn=8499891543); “*Un pequeño pájaro se queda maravillado* cuando oye silbar a sus compañeros” (www.cines-verdi.com/.../vuelve-cuentos-de-primavera-a-mis-primeros-v...) ↔ *El silbar de sus compañeros deja maravillada / maravilla un pequeño pájaro*; “*La gallina* está ofuscada, pero luego *se queda maravillada* observando la habitación con sus pequeños ojos negros” (www.tierraadentro.cultura.gob.mx/historia-de-gallina/)³¹ ș.a.

În contexte activ-tranzitive, nesatisfăcute de vb. *maravillar*, apare în schimb cvasisonimul *fascinar*, care guvernează relativ frecvent obiecte directe marcate [+animat, – personal]:

“La madera, ramas, hojas y frutos del olivo desprenden un algo que *fascina a los gatos*” (www.gatosencasa.com/2011/06/la-madera-de-olivo-y-los-gatos.html); “Existe una planta que *fascina a los gatos*” (identidadgeek.com/50-curiosidades-de-los-gatos/2012/01/); “*A tu gato le fascina* mirar por la ventana, pero cuando sacas la correa, huye y se esconde” (www.vetstreet.com > Our Pet Experts > Denise Maher) ș.a.

²⁹ V., prin comparație, *Ce chien est émerveillé de la venue du Saint-Père*.

³⁰ Cf. și tipare cu participiul adjectival: «*Des chats fascinés* par un chanteur de rue en Malaisie» (www.dailymotion.com/.../x48o8g7_des-chats-fascine-s...) → *Un chanteur de rue en Malaisie fascine quelques chats*.

³¹ V. și *supra*, 2., exemple similare (în contexte referențiale).

4. Concluzii

Posibilitățile de asociere ale verbelor de mirare considerate cu *subiecte animate nonpersonale* sunt relativ reduse la nivel de discurs referențial (și, prin aceasta, sugestive pentru punerea sub semnul întrebării a capacității de minunare în lumea animală), uneori optându-se pentru atenuarea conținutului, prin valorificarea unor modalizatori / marcatori discursivi sau prin selectarea, în actul enunțiativ, a unor tipare „statice”, descriptive (v., în acest sens, exemplele consemnate pentru franceză și spaniolă). De fapt, observațiile formulate sunt valabile cu referire exclusivă la tiparul reflexiv (și pasiv / perifrastic reflexiv), niciunul dintre cele trei verbe psihologice necunoscând ocurențe în tiparul activ-tranzitiv corespunzător (tipar în care sunt valorificate în schimb unele cvasisinonime ale verbelor în discuție, în speță rom. *a fascina*, fr. *fasciner* și sp. *fascinar*). Selectarea unui subiect animat nonpersonal exclusiv în limitele unui tipar reflexiv (sau/și pasiv) reflectă opțiunea enunțiatorului (actual) pentru experimentatorul activ (sintactic, un subiect), definibil prin opoziție cu experimentatorul pasiv care, sintactic, reprezintă un complement direct. În același timp, aspectul menționat se poate explica având în vedere inclusiv poziția mai solidă a tiparului reflexiv al verbelor considerate, prin raportare la tiparul activ-tranzitiv corespunzător.

Deși, așa cum remarcam, nici exemplele în tipar reflexiv nu sunt prea bine atestate, totuși, statistic, putem admite superioritatea numerică a contextelor (referențiale) consemnate pentru franceză, în aceeași ordine de idei, spaniola situându-se la antipod, prin verbul *maravillarse*, neatestat de noi în tipar reflexiv decât în contexte ficționale (în enunțuri referențiale, verbul în discuție este ocurent doar în tipar pasiv sau perifrastic reflexiv). De asemenea, și contextele ficționale sunt superior atestate în limbile română și franceză. În schimb, franceza se grupează cu spaniola prin opțiunea, în unele cazuri, în favoarea tiparului perifrastic, la care vorbitorul românei actuale nu (mai) recurge, luând în considerare semantica aparte a participiului *minunat* în limba contemporană.

În conformitate cu rezultatele investigației întreprinse, pornind de la o serie de contexte atestate *online*, putem afirma că asocierea dintre verbele de mirare considerate și un subiect animat nonpersonal este posibilă grație unei polisemii aparte a acestor verbe, a căror semantică este definibilă, contextual, drept fundamental (dar nu exclusiv) „afectivă”³², aceasta prin opoziție cu semantica prin excelență „emoțională”³³ a aceluiași verbe, decodabilă în alte contexte (în realitate, superior reprezentate) în relație nu doar cu starea de minunare... pur și simplu, ci inclusiv cu o anumită atitudine și conduită (supervizate moral, estetic, cultural, religios...), dimensiuni specific umane. În precizarea sensului contextual, un rol important revine stimulusului, în această ordine de idei, un enunț în limitele căruia un verb psihologic (cf. ‘a se minuna’) se construiește cu un subiect animat nonpersonal fiind susceptibil de a prezenta *diferite grade de verosimilitate* (inclusiv) în funcție de *încărcătura semantică a stimulusului* respectiv³⁴. În unele situații de acest gen, raportarea stării experimentate de o entitate animată nonpersonală la *trăirea umană circumscrisă vârstei copilăriei* poate reprezenta un alt argument în favoarea

³² A se citi „în relație cu *afectele*” (pentru discuția detaliată, v. Teleoacă 2016: 405–428).

³³ A se citi „în relație cu *emoțiile*” (cf. Id., *ibid.*).

³⁴ Observațiile formulate vizează în mod fundamental contextele *referențiale*, în cazul enunțurilor *nonreferențiale* (*ficționale*), acceptabilitatea enunțului discutându-se în cu totul alți termeni, în condițiile în care nimeni nu va mai pune sub semnul întrebării capacitatea unui animal de a se mira, așa cum nimeni nu va contesta nici capacitatea de a vorbi, de a plânge, de a citi, de a număra ș.a.m.d.

validării enunțurilor respective. Alteori, *profunda empatie* ‘om – animal’ este responsabilă, fie și parțial, de diminuarea diferențelor dintre cele două specii și, implicit, de performarea unor enunțuri în care entități animate nonpersonale devin subiecte ale unor verbe psihologice de mirare de genul celui discutat. În acest tip de situații discursive, transferul dinspre om spre animal apare ca firesc, enunțiatorul asumându-și riscul... antropomorfizării, pentru că, de fapt, el nu are sentimentul de a atribui (excesiv) trăsături specific umane unor subiecte nonpersonale, în condițiile în care acesta intuiește *afinitățile profunde* dintre cele două specii. Antropomorfizarea (personificarea) se impune în schimb a fi admisă pentru *contextele ficționale*, în cazul cărora eventualele inadvertențe / improprietăți se soluționează discursiv, ficționalul având propriile legi ontologice.

BIBLIOGRAPHY

- Belletti, Adriana, Luigi Rizzi, 1988, „Psych-Verbs and theta-theory”, *Natural Language and Linguistic Theory*, vol. 6, nr.3, p. 291–352.
- Budiansky, Steven, 1999, *The Truth About Dogs*, The New York Times Book Review.
- Diccionario de la Real Academia Española* (la 22.ª edición), Madrid, Espasa Calpe, 2001 [edición electrónica] (DRAE).
- Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a, revăzută și adăugită), București, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 (DEX).
- Grimshaw, Jane, 1990, *Argument Structure*, Cambridge (Mass.), The MIT Press.
- Pustejovsky, James, 1991, „The Generative Lexicon”, *Computational Linguistics*, vol. 17, nr. 4, MIT Press Cambridge, MA, USA, p. 409–441.
- Ruwet, Nicolas, 1972, „À propos d’une classe de verbes psychologiques”, în Nicolas Ruwet, *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Paris, Éditions du Seuil, p. 181–251.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2016, „Les verbes psychologiques en roumain : quelques repères théoriques pour une description sémantique dans la perspective de la grammaire cognitive”, *Revue roumaine de linguistique*, LXI, 4, p. 405–428.
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Verbele psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context romanic (română, franceză și spaniolă)* (*Verbele de mirare*) [lucrare în curs de elaborare].
- Tenny, Carol, 1994, *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- Trésor de la langue française informatisé*, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions [online: atilf.atilf.fr/tlf.htm] (TLFi).
- Van Valin, Robert D., Randy J. La Polla, 1997, *Syntax: Structure, Meaning, and Function*, Cambridge, Cambridge University Press.